

הכתובות על הקיר

בועטים, חצופים, וממשיכים היסטוריה ארוכה שתחילתה בתקופת הגמרא. קירות האבן של ירושלים מלאים בכתובות גרפיטי אקטיביסטיות שחושפות את הצד החתרני והתוסס של העיר. סיור מצולם אורי אונטרמן // צילום: אבישג שאריישוב

גרפיטי היא מילה איטלקית שמקורה במילה היוונית "גרפאין", "לכתוב בחריטה". כתיבה על קירות קיימת משחר האנושות כמעט, אבל כאשר משתמשים במושג כיום מתכוונים לטקסט שיצר אדם פרטי או אמן רחוב במרחב הציבורי באופן לא חוקי. כשחושבים על גרפיטי עכשווי בישראל, האסוציאציה הראשונה היא בדרך כלל סמטאותיה העמוסות לעייפה של שכונת פלורנטיין בתל-אביב, או העיר התחתית בחיפה. אבל האמת היא שגם לירושלים יש סצנת גרפיטי ואמנות רחוב מרתקת.

על הכותל המערבי נמצאה כתובת חקוקה, ככל הנראה מהמאה הרביעית לספירה: "וראיתם ושש לבכם ועצמותם כדשא". זהו עיוות קל של הפסוק "וראיתם ושש לבבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה" (ישעיהו, ס"ו, י"ד), שנחרט על גבי הכותל המערבי על-ידי יהודים מאמינים בתקופה שבה שלט באימפריה הרומית קיסר "יוליאנוס הכופר", שכפר באמונה בנצרות ושאלף להקים בית מקדש יהודי שלישי על הר הבית. יהודי התקופה הביעו את תקוותם לגאולה בכתובת הגרפיטי, שהתגלתה עם חידוש החפירות בדרום הכותל המערבי בשנת 1967.

הכתובת ההיסטורית על הכותל היא דוגמה נפלאה לסוג גרפיטי המכונה "סטנסיל אקטיביזם" – כאשר אדם פרטי, או לעתים חבורת אנשים, רוצים להביע את עצמם במרחב הציבורי ביחס לנושא חברתי. גרפיטי כזה יהיה לרוב בעל אופי פוליטי או חברתי, ולא בהכרח אמנותי. ירושלים היא כידוע עיר מורכבת מאוד מבחינה חברתית, ולכן היינו מצפים לראות בה הרבה סטנסיל אקטיביזם. אלא שקירותיה של ירושלים אינם ריקים, מכיוון שעליפי החוק המנדטורי כל המכנים הפונים לרחוב ראשי חייבים להיות מחופים באבן ירושלמית. לרוב גימור האבן אינו חלק, כך שקשה לרסס על קירותיו. לכן, בדרך כלל יופיעו הכיתובים הפוליטיים והחברתיים בסמטאות צרות ורחובות קטנים שבתיהם אינם מחופים באבן ירושלמית. זהו הרף החלק המזמין אליו את הפעילים החברתיים להטיח את עמדותיהם בפני העוברים והשבים.

אם אשכח ירושלים
וזה בגלל תל-אביב

1 אם אשכח ירושלים זה בגלל תל-אביב פרפרזה על הפסוק "אם אשכח ירושלים תשכח ימיני". אין זה סוד שהמגורים בירושלים כרוכים בלא מעט קשיים – ביטחוניים, כלכליים ועוד. יש מי שמעדיף לשכוח אותה לטובת תל-אביב, ויש גם גרפיטי של המעזים לחלום בגדול ולוטשים עיניהם אל ניויורק הרחוקה.

2

פיף חאלף

שבלונה הכתובה בערבית, מתחתיה תעתיק לעברית ובשורה התחתונה פירוש המשפט בעברית – "מה המצב?". המטרה היא להנגיש ערבית שימושית לחברה דוברת העברית בירושלים כדי ליצור שיח בין יהודים לערבים בעיר. ברוב המקומות שבהם רוסס הגרפיטי נמחקו במהרה המשפטים בערבית והתעתיק לעברית, ונשארה רק השורה בעברית השואלת לשלום העוברים והשבים.

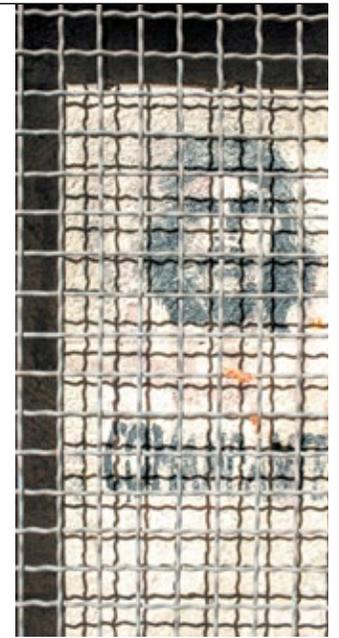

3

עד מתי יוני 67?

"עד מתי" היא קריאה אופיינית לחילי צה"ל, המביעה כמיהה לשהרור מהשירות הצבאי. שילוב הקריאה "עד מתי" ו"יוני 67" יוצר טקסט פוליטי עם קריצה.

הדרת נשים

האותיות מעוצבות כאילו הן לקוחות מספר קודש והמשפט כתוב בשפה גבוהה וכמורתנ"כית, אך התוכן מודרני לחלוטין, ומוחה כנגד האיסור החרדי על ישיבת נשים בחלקו הקדמי של האוטובוס.

שומע?

בגרפיטי מהסוג האקטיביסטי, יש משמעות לשפה שבה הוא נכתב ולעתים גם לעיצוב האותיות. זהו גרפיטי בעברית, אך עברית אחרת מזו שאנו רגילים אליה – בשפת הסימנים. ארבע כפות הידיים מרכיבות את המילה "שומע". זוהי קריאה לשיח בין הקהל השומע לקהל החירש.

6

ליבוביץ' צדק
פרפרזה על הסיסמה "כהנא צדק" של תנועת "כך". ישעיהו ליבוביץ' היה הוגה דעות וחוקר דתי שהיה ידוע בביקורתו החריפה על התנהלות הממשלה. תקופה קצרה אחרי מלחמת ששת הימים, בעוד החברה הישראלית שרויה באופוריה בעקבות הניצחון המוחץ, הטיח ליבוביץ' ביקורת קשה על סיפוח השטחים וחזוה עתיד חברתי הרסני. דעותיהם של כהנא וליבוביץ' מנוגדות זו לזו, ועל כן ההלחם בין השניים עוצמתי במיוחד.

אין חילונים, אין דתיים

דווקא בירושלים, העיר המפולגת שאינה יודעת מנוח מסכסוכים פנימיים ומאבקים על אופי הרחובות בכלל והשבת בפרט, מפתיע ואולי גם נוגע ללב לראות שלט כזה, המתנוסס על מרפסת ירושלמית אופיינית בשכונת נחלאות.

8

#זוכרות?

גרפיטי בעברית, ערבית, רוסית ואמהרית הנושא שמות של נשים ממגזרים שונים שנרצחו "על רקע רומנטי". באמצעות חיפוש השמות בגוגל, נחשף הציבור לסיפורי הנשים ועולה המודעות לאלמות במשפחה.

יש בי אהבה
מתלוננים על הלכלוך
ברחובותיה, מבקרים את עונייה
ומאיימים לעזוב אותה לטובת
אחיותיה המסודרות במרכז.
אבל ככלות הכול הירושלמים
- בני אדם כחתיולים - לא
באמת מסוגלים לוותר על
העיר שלהם. רובם גם אוהבים
אותה, אפילו עד כאב.

בית ריק
קריאת מחאה נגד תופעת "שכונות הרפאים", שכונות
יוקרה שבעלי הדירות בהן הם לרוב יהודים אמידים
המתגוררים בהו"ל. כך נוצר מצב שהשכונות שוממות
במשך רוב ימי השנה, מלבד בתקופות החגים. רוח
הרפאים החביבה מציגה את האזור כנטוש ורדוף.

10

אורי אונטרמן היא מדריכה ב"הסיירת - סיורי אמנות" hasayeret.co.il